

Sakarya İli'nde Dış Mekan Süs Bitkileri Yetiştiriciliği Potansiyeli, Problemleri ve Çözüm Önerileri

Ömer Beyhan¹

Taki Demir¹

Mustafa Yılmaz¹

Ali Gürel²

¹ Sakarya Üniversitesi, Pamukova Meslek Yüksek Okulu, Pamukova, Sakarya

² Marmara Ormancılık Araştırma Enstitüsü, Sarıyer, İstanbul

*Sorumlu yazar

e-posta: obeyhan@sakarya.edu.tr

Geliş Tarihi: 05 Kasım 2015

Kabul Tarihi: 17 Aralık 2015

ÖZET

Sakarya Bölgesi sahip olduğu avantajlı iklim şartları ve toprak özellikleri sayesinde birçok dış mekan süs bitkisinin hem gen kaynağı hem de doğal yayılış alanı içerisinde yer almaktadır. Ayrıca bulunduğu bölge ve coğrafik konum, yani Ankara, İstanbul ve Bursa gibi metropol kentlerin merkezinde ve yakınında bulunması, ulaşım kolaylıkları, özellikle Kafkaslar ve Ortadoğu pazarlarına yakınlığı, uygun arazi kullanımı ve ucuz iş gücü varlığı gibi avantajlar, Sakarya da ticari anlamda dış mekan süs bitkileri yetiştiriciliğinin hızlı bir şekilde gelişmesine sebep olmuştur. Bu avantajlardan dolayı yurtdışında yetiştirilen ve peyzaj uygulamalarında sıkça kullanılan çoğu bitki türleri Sakarya da başarılı bir şekilde yetiştirilmeye başlanmıştır. Bu sayede on yıl önce yurtdışından yüksek maliyetlerle ithal ettiğimiz fidanlar başarılı bir şekilde üretilmeye ve hatta ihraç edilmeye başlanmıştır. Bölgede yürütülen projeler sayesinde son on yılda işletme sayısında 6-7 kat, üretim alanında ise 10-12 kat artışlar sağlanmıştır. İhtiyaç duyulan bazı akademik araştırmaların yapılması, üreticilerin organizasyonu, üretim ve pazarlamada karşılaşılan bazı problemlerin çözülmesi suretiyle ileriki yıllarda Sakarya Bölgesi Ülkemizde ve tüm Avrupa da çok önemli bir dış mekan süs bitkisi merkezi olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Dış Mekan, Sakarya, Süs Bitkileri

Potential of Plantation Outdoor Ornamental Plants, Problems and Solutions, in Sakarya province

Abstract

Sakarya Region, thanks to its favorable climatic conditions and soil properties, can be described as an area of genetic resources and an area of geographical expansion for outdoor ornamental plants. Furthermore, advantages such as geographic location of the area; proximity to big cities such as Ankara, Istanbul and Bursa; ease of transportation; proximity of the area to the markets of Caucasus and the Middle East Region; and existence and use of appropriate land and cheap labor constitutes a distinct advantages for growing commercial outdoor ornamental plants in Sakarya. Because of those advantages, most of the plant species which are grown abroad and re used frequently in landscape applications started to be grown successfully in Sakarya. Due to this development plants, which were imported from abroad with high costs ten years ago, started to be grown and to be exported successfully. Thanks to the projects carried out in the region over the past decade, the number of enterprises and volume of production increased 6-7 times and 10-12-times respectively. By means of academic researches; organization of producers; finding solutions to the problems encountered in the production and marketing; Sakarya Region has a potential to become an important outdoor ornamental plant center for our country and for the whole Europe in a near future.

Keywords: Ornamental Plants, Outdoor, Sakarya,

GİRİŞ

Süs bitkileri sektörü, tarımsal faaliyetler içerisinde birim alandan daha fazla kar elde edilmesine imkan sağlayan entansif tarım kolları içerisinde yer almaktadır. Yani tarım kolları içerisinde ekonomiye en fazla katma değer sağlayan bu yüzden de tüm dünyada çok hızlı gelişme gösteren bir sektördür [16,17,18]. Süs bitkileri, içerisinde çok sayıda bitki türünü barındıran geniş bir ailedir. Bu sebeple, dış mekan süs bitkileri, iç mekan süs bitkileri, kesme çiçekler, mevsimlik çiçekler gibi gruplara ayrılarak incelenmektedir. Dış mekan süs bitkileri süs bitkileri içerisinde çok önemli bir yer işgal etmektedir. Genellikle dış mekanlarda, peyzaj uygulamalarında kullanılan ağaç, ağaççık, çalı grubu bitkilerle mevsimlik çiçekler dış mekan süs bitkileri grubunda yer almaktadır [3,17,18].

Dış mekan süs bitkileri insanların yaşadığı alanlarda ve çevresinde yapay ve doğal alanda yetiştirilmekte ve ticari veya tarımsal bir faaliyet olarak uzun yıllardan beri yapılmaktadır. Özellikle son yüzyılda sanayi ve teknolojinin gelişmesiyle, refah seviyesinin artmasıyla birlikte Avrupa ülkelerinde başlayarak hızlı bir şekilde gelişmeye başlamış, bu gelişme tüm dünya ülkelerinde görülmeye başlamıştır [2,10,19]. Ülkemizde süs bitkileri sektörünün geçmişi bakıldığında; diğer ülkelerde olduğu gibi sanayi sonucu ortaya çıkan hızlı kentleşme ve yapılaşmaya paralel olarak 1940'lı yıllarda başlamıştır. 1990'lı yıllarda İstanbul başta olmak üzere yerel yönetimlerin, yeni kentleşme projelerinde çevre düzenlemeleri ve ağaçlandırma çalışmalarına, yeşil alanlara, yol peyzajına, şehir içi ve bölge parklarına önem vermesi ve diğer belediyelere öncülük yapmasıyla, başta dış mekan süs

bitkileri ve mevsimlikler olarak süs bitkilerinin öneminin ülkemizde daha iyi anlaşılmasına sebep olmuştur [12,13,14]. Bu projelerde kullanılan bitkilerin çoğunluğunun dışarıdan alınması ve önemli miktarlarda döviz ödenmesi, bu bitkilerin ülkemizde yetiştirilmeye başlanması düşüncesini ve uygulamasını ortaya çıkarmıştır. Bu ihtiyacın bir sonucu olarak Sakarya Bölgesi bu alanda sahip olduğu avantajları kullanarak öncülük yapmaya başlamış ve yurtdışından getirilen bu bitkilerin Sakarya’da başarılı bir şekilde yetiştirilmesiyle ilimiz, sektörde pilot bölge hatta marka şehir olmayı başarmıştır. Son 20 yıl içerisinde bu alanda sağladığı ilerlemeler ve yatırımlarla sektörde çok önemli bir konuma gelmiştir [5,6,7,9,12,19].

Türkiye’de Süs Bitkileri Üretimi ve Dış Mekan Süs Bitkilerinin Durumu

Süs bitkileri yetiştiriciliği içerisinde dış mekan süs bitkilerinin gerek üretim alanları ve gerekse pazarlaması açısından önemli bir yeri vardır. Süs bitkileri yetiştiriciliğinde gerçek verilere ulaşmak oldukça zor olmakla beraber değişik kaynaklardan alınan verilerden elde edilen üretim alanları, üretici sayıları ve satış miktarlarının gerçek değerlerin çok altında olduğu tahmin edilmektedir. Mevcut verilere göre Türkiye’de süs bitkilerine ayrılan alanlar, dünya üretim alanlarının yaklaşık % 1’ini oluşturmaktadır [13,14,18]. Türkiye’de yıllara göre süs bitkileri üretimi ve dış mekan süs bitkilerinin bu üretim alanları içerisindeki yeri Çizelge 1’de verilmiştir.

Çizelge 1’den de görülebileceği gibi; ülkemizde üretim alanları bakımından dış mekan süs bitkileri, sektör içerisinde ilk sırada yer almaktadır ve toplam süs bitkileri üretim alanlarının % 73 lük kısmını oluşturmaktadır. Gerek işletme sayısı ve üretim alanı ve gerekse pazarlama açısından ülkemizde Sakarya ili, ilk iki sırada yer almaktadır. Sakarya Bölgesi’ndeki üretim alanlarının hemen hemen tamamının dış mekan süs bitkileri olduğunu düşündüğümüzde, ülkemiz dış mekan süs bitkileri yetiştiriciliğinde ilk sırada yer aldığını söyleyebiliriz [9,13,14]. İllere göre süs bitkileri üretim alanları ise Çizelge 2’de verilmiştir. Yıllara göre üretim alanları incelendiğinde; Sakarya’da dış mekan süs bitkileri üretiminin hızlı bir şekilde arttığı da açıkça görülmektedir.

Sakarya İlinin İklim Özellikleri ve Coğrafik Yapısı

Sakarya ili iklim özellikleri bakımından Marmara ve Karadeniz bölgesinin kesişim noktasında olup; bu bölgelerin ortak iklim özelliklerini taşımaktadır. İl genel olarak bol yağışlı ve nemli iklime sahiptir. Kışları bol yağışlı ve ılık, yazları ise sıcaktır. Rüzgarlar genel olarak kuzeydoğudan “ poyraz”, kuzey batıdan “karayel” olarak eser. Zaman zaman güneyden esen hakim rüzgarlar Sakarya’ da sıcaklığın artmasına yol açar. İlde yıllık yağış ortalaması 1.016mm, sıcaklık ortalaması 14.4 C ve ortalama nem oranı % 73.9 olmaktadır[8]. Sakarya ili doğal bitki örtüsü bakımından çok zengindir. Kuzey Anadolu kıyı dağlarının uzantısı olan dağlar gür ormanlarla kaplıdır. Kayın, Gürgen, Kestane, İhlamur, Çınar, Akçağaç ve Meşe yapraklı olarak en çok yetişen ağaçlardır. Yükseklik arttıkça doğal olarak iğne yapraklı ağaçların popülasyonu artmaktadır. Ayrıca yurtdışından getirilen ve anavatamı farklı olan bitkiler Sakarya Bölgesi’ne adapte olabilmektedir [4,5,8,19].

Sakarya ili Marmara Bölgesi’nin Kuzeydoğu bölümünde yer alan, Sakarya Ovası’nın Güneybatı kenarında kurulmuş bir ilimizdir. Ankara, İstanbul, Bursa illerinin tam ortasında bir kavşak konumundadır. İlin %43’lük bölümünü

platolar oluşturmaktadır. Adapazarı Ovası (Akova), tarıma çok elverişli topraklara sahip ilin en büyük ovasıdır. Sakarya nehri ve Mudurnu çayı en önemli su kaynaklarıdır. TEM otoyolu, D 100 karayolu, İstanbul ve Trakya’ya Anadolu’ya bağlanmaktadır. Demiryolu bağlantıları da Sakarya’dan geçmektedir [4,5,8,19].

Sakarya’da Tarım ve Tarım İçerisinde Süs Bitkilerinin Yeri

Sakarya ilimizde tarım kesiminde istihdam edilen nüfus oranı yaklaşık %47 civarındadır. İlin toplam arazisi 245.356 hektar olup, tarımla uğraşan işletme sayısı 60.000 civarındadır. Bu işletmelerin büyük çoğunluğunu küçük işletmeler oluşturmaktadır ve sahip oldukları araziler bölünmüş durumdadır. Bu durum Sakarya’da birim alana verimi ve geliri azaltıcı en önemli unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Dış mekan süs bitkileri yetiştirilen arazilerde birim alandan elde edilen gelirin fazla olmasından dolayı sektör son zamanlarda hızlı bir şekilde gelişmektedir [5,6,9,13,14].

Çizelge 3. İncelendiğinde; Sakarya’da tarıma elverişli arazinin çok büyük bir bölümünü tarla bitkileri ile fındık bahçelerinin işgal ettiği görülmektedir. Süs bitkilerine ayrılan alanlar ise toplam arazinin % 0.5 ini oluşturmaktadır. Bununla beraber özellikle dış mekan süs bitkileri fidancılığı yapmaya başlayan işletme sayısı hızlı bir şekilde çoğaldıkça bu oran hızla artmaktadır. Çizelge 4 incelendiğinde bu artış açık bir şekilde görülmektedir. Zaten istatistiklere yansımaya kayıt dışı üretimler ve ruhsat aşamasında bulunan işletmeler de ilave edildiğinde 2015 yılı itibarıyla bu değerlerin son zamanlarda çok daha arttığı, işletme sayısının 1000 e, üretim alanında yaklaşık 20.000 dekarla ulaştığı tahmin edilmektedir.

Çizelge 4 ten de görülebileceği gibi; Sakarya’da gerek işletme sayısı bakımından gerekse üretim alanı bakımından dış mekan süs bitkileri yetiştiriciliği çok hızlı bir şekilde artmaktadır. Bu hızlı artışın bazı önemli sebepleri bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi ilde aile başına düşen arazi miktarının az olması, arazi parçalılığının fazla olması ve diğer geleneksel tarım kollarından elde edilen gelirin düşük olmasıdır [5,7,13,14]. Bunun aksine Süs bitkileri sektörünün entansif bir tarım kolu olması ve birim alandan elde edilen gelirin yüksek olması, bölgede bu sektörün hızla gelişmesine sebep olmaktadır. Hatta son zamanlarda sadece tarımla uğraşan üreticiler dışında sanayi sektöründe üst sıralarda yer alan büyük şirketler, dış mekan süs bitkilerine çok büyük yatırımlar yapmaktadırlar [14].

Sektörün hızlı gelişme sebeplerinden birisi de bölgenin sahip olduğu ekolojik faktörlerdir. Özellikle iklimin yağışlı ve nemli olması, kışları nispeten ılıman geçmesi, bulutlu gün sayısının fazla olması, vejetasyon süresinin uzun olması dış mekan süs bitkileri yetiştiriciliği açısından bölgeye çok önemli avantajlar sağlamaktadır. Bu olumlu durum sayesinde başka bölgelere göre fidanların yetiştirme süresi hemen hemen yarı yarıya kısalmaktadır.

Sakarya’nın İstanbul, Ankara ve Bursa gibi metropol kentlere yakın olması, önemli işletme girdilerinin ucuza temin edilmesini kolaylaştırırken; ürünlerin kolaylıkla pazarlanmasında da birtakım avantajlar sağlamaktadır. Sakarya ve çevresinde yazlık ve tatil beldelerinin yoğunluğu, büyük parkların ve dinlenme alanlarının çokluğu, üretilen bitkilerin pazarlanması ve uygulamalarında kolaylıklar sağlamaktadır. Başta İstanbul, Ankara ve Bursa olmak üzere diğer bölge illerinde belediye park ve bahçelerinde, kent içi düzenlemelerinde, yol peyzajında ihtiyaç duyduğu bitkileri Sakarya’dan

temin etmektedirler [5,7,13,14].

Merkez Arifiye ve Sapanca ilçelerinde dış mekan süs bitkileri üreticileri, Tarımsal Kalkınma Kooperatifi kurarak ortak çalışmalar yapmaktadır. Ayrıca ülkemizde ilk Süs Bitkileri Birliği Sakarya'da kurulmuş ve halen üyelerine öncülük yapmaya devam etmektedir. Sakarya Valiliği sektörün gelişmesini hızlandırmak, üreticileri cesaretlendirmek ve öncülük yapmak amacıyla bir proje hazırlayarak, bu kapsamda 1034 dönümlük bir araziyi il merkezi Yazlık beldesinde profesyonel firmalara 16 yıllığına kiralamıştır. Bu alanda çok büyük fidanlıklar kurulmuş ve üretimlerine devam etmektedirler [2,5,7,16,17].

Bölgede yetişmiş ara eleman ihtiyacını karşılamak amacıyla Sakarya Üniversitesi'ne bağlı Pamukova ve Sapanca Meslek Yüksek Okullarında Peyzaj ve Süs Bitkileri bölümleri açılmış halen eğitimlerine devam etmektedir.

Sakarya'da Dış Mekan Süs Bitkileri Yetiştiriciliğinin Problemleri ve Çözüm Önerileri

Bütün bu olumlu gelişmeler yanında sektörün acilen çözüm bekleyen problemleri de bulunmaktadır. Bunların başında sektörün karşılaştığı sorunları akademik olarak daha bilimsel metotlarla ele alıp çözecek, yeni teknolojik gelişmelerin bölgeye transferine vesile olacak, yeni tür ve çeşitlerin ıslah ve üretilmesinde yardımcı olacak Sakarya Üniversitesi bünyesinde Peyzaj Mimarlığı Bölümüne ihtiyaç duyulmaktadır.

Sakarya'da tarıma elverişli arazilerin parçalı olması, büyük ölçekli kurumsal işletmelerin oluşumunu engellemektedir. Arazi toplulaştırması ve arazilerin daha da parçalanmasına engel olabilecek kanuni düzenlemelerin yapılması ve uygulanması gerekir [13].

Gerek ülkemizin ve gerekse bölgenin bir dış mekan süs bitkilerinde üretim ve pazarlama stratejisi bulunmamaktadır. Düzenli, güvenilir ve güncel envanter bilgileri yok denecek kadar azdır. Bu durum hem mevcut durumu değerlendirmek hem de ileriye yönelik sağlıklı yatırım ve projeler yapmayı engellemektedir. Üretim planlaması yapılamadığından dolayı üreticiler fiyat ve pazarlama hususunda sıkıntı çekmektedirler. Özellikle küçük üreticiler bu durumdan çok etkilenmektedirler. Bu problemin ortadan kaldırılması için öncü kuruluşlar ve firmalar tarafından piyasa araştırmaları yapıp pazar isteklerine uygun bir üretim planlaması yapılması gereklidir. Özellikle pazarlayıcı firmaların istekleri doğrultusunda sözleşmeli üretim modelinin yaygınlaştırılması gerekir. Ayrıca üreticiler arasında ihtisaslaşmaya önem verilmelidir [5,7,13,14].

Sektörün ihtiyaç duyduğu küçük fidanların ve damızlık bitkilerin büyük bir bölümü yurtdışından veya bölge dışından temin edilmektedir. İzmir ilimiz bu hususta başta gelmektedir. Bu durum hem üreticiye maliyeti arttırmakta hem de farklı bölgelerden getirilen fidanların yöreye adaptasyonunda ilk yıllarda sıkıntılar yaşanmasına sebep olmaktadır. Bu yüzden bölgede küçük fidan üretimine ağırlık verilmelidir. Üretimde ileri teknolojiler kullanılarak özellikle ibrelili ve yapraklı dış mekan süs bitkilerinin vejetatif yollarla çoğaltılmasında sisleme, alttan ısıtma ve hormon kullanımı gibi uygulamalara ağırlık verilmeli, bu uygulamaları son teknolojiyle uygulayacak projelendirme ve desteklemeler yapılmalı, teknoloji teşvik edilmelidir [9,18,19].

Sektörün sorumlusu ve sahibi diyebileceğimiz kamu kuruluşlarında belirsizlikler yaşanmaktadır. Bu yüzden Tarım Bakanlığı ile Orman Bakanlığı arasındaki yetki ve sorumluluk tereddütleri giderilmeli ve sektörün öncelikli muhata-

bının Tarım Bakanlığı olarak netleştirilmesi gerekir [1,15].

Sektörde gerek dünyada gerekse ülkemizde çok hızlı gelişmeler olmaktadır. Üreticiler bu gelişmeleri tam olarak takip edememektedir. Tarım teşkilatları, kooperatif ve birlikler araştırma ve geliştirme faaliyetlerine önem vermeli ve bu konuyla ilgili uzman kişileri yurt içi ve yurtdışı fuar, gezi, seminer ve eğitimlere göndererek bu yeniliklerin takibini yapmalı ve üreticilere aktarılmasını sağlamalıdır [5,7,13].

Gerek üretim materyali temininde gerekse üretilen ürünlerin pazarlamasında alınan vergiler üreticiyi zor durumlara sokmakta ve kayıt dışı uygulamalara yöneltmektedir. Alınan bu vergilerde teşvik amaçlı olarak indirimler yapılmalı veya tamamen kaldırılmalıdır. Kayıt dışı üretim yapan küçük üreticiler hem ürün kalitesini düşürmekte, hem de piyasada ürün fiyatlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu yüzden kayıt dışı üretimi azaltmak amacıyla kayıtlı, ruhsatlı, kurumsallaşmış, hijyenik ve kontrollü üretim yapan kooperatif veya birlik üyesi üreticiler desteklenmelidir [11,13].

Resmi kuruluşlar üreticiye destek amaçlı olarak damızlık materyaller temin etmeli, damızlık üretim alanları kurmalı ve anaç bitkiler yetiştirmeli, özellikle ülkemizin endemik bitkilerinin üretimine ağırlık vermelidir. Sektörde ağırlıklı olarak yabancı orijinli bitkilerin üretimi ve ticareti yapılmaktadır. Oysa zengin gen kaynaklarımız ve doğal floramız içerisinde çok kıymetli bitkilerimiz bulunmaktadır. Bu bitkilerin belirlenerek kültüre alınması ve uygulamada bu bitkilerin kullanılması ülkemize önemli bir rekabet avantajı sağlayacaktır [5,6,7,13,14].

Sektörün ihtiyaç duyduğu bazı teknik makine ve ekipmanlar ve tarımsal girdiler yurtdışından getirilmekte ve üreticiye pahalıya mal olmaktadır. Bunların başında torf, perlit, gübre, ilaç, saksı ve diğer el aletleri gelmektedir. Bu gibi girdilerin maliyetlerinin düşürülmesi için bölgede üretimlerinin yapılması sağlanabilir. Bu sayede yan

sanayi gelişimi sağlanmış olabilir [5,6,7,13,14].

Sektörün en önemli eksikliklerinden birisi de; tanıtım ve reklam faaliyetlerinin yetersiz olmasıdır. Sektör olarak hem iç pazar, hem Avrupa, Rusya ve Ortadoğu pazarlarına kolaylıkla açılacak durumda ve konumdadır. Gerekli tanıtım faaliyetlerini profesyonel olarak yapmak suretiyle bu pazarlardaki payımızı rahatlıkla artırabiliriz [5,6,7,13,14].

Çizelge 1. Türkiye’de süs bitkilerinin üretim alanları (da) [9].

Faaliyet Alanı	2002	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Kesme Çiçekler	10.097	15.434	10.973	10.874	11.213	11.047	11.374
İç Mekan Süs Bitkileri	800	1.769	998	1.127	721	1.105	1.081
Dış Mekan Süs Bitkileri	8.017	19.611	33.853	35.071	35.724	32.421	35.996
Çiçek Soğanları	256	755	543	788	1.147	553	568
Toplam	19.170	37.569	47.009	47.860	48.805	45.126	49.019

Çizelge 2: Dış mekan süs bitkileri üretiminin illere göre dağılımı (da)[9].

İller	2005	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Sakarya	3.698,00	7.128,00	18.758,00	13.067,00	11.325,00	12.543,60	12.643,00
İzmir	7.208,00	7.803,00	7.257,00	7.343,00	9.652,00	9.269,30	13.898,80
Antalya	5.490,00	5.057,00	5.054,00	5.153,00	5.200,00	5.637,00	5.687,00
Yalova	4.444,00	6.952,00	4.502,00	10.146,00	2.828,00	2.729,00	2.792,00
Bursa	1.333,00	3.220,00	2.748,00	3.712,00	2.986,00	3.169,00	3.249,00
İstanbul	1.609,00	770,00	747,00	681,00	598,00	496,00	527,90
Diğer	2.592,00	6.640,00	707,00	6.381,00	16.216,00	11.282,70	10.221,00
Toplam	26.376,00	37.569,00	47.009,00	48.805,00	48.805,00	45.127,70	49.019,00

Çizelge 3: Sakarya İli’nde arazilerin kullanım amaçlarına göre dağılımları (2013) [5,6,9].

Tarım Alanlarının Dağılımı	Alan [Hektar]	%
Tarla Arazisi	103.784	42.3
Sebze Arazisi	8.231	3.3
Meyve Arazisi	6.832	2.7
Fındıklıklar	72.000	29.0
Bağ Arazisi	3.966	1.6
Zeytinlikler	478	0.2
Kavaklıklar	10.450	4.2
Süs Bitkileri (Dış Mekan)	1.254	0.5
Diğer kullanım Amaçlı Araziler	41.279	16.2
Toplam	245.356	100

Çizelge 4: Sakarya ilinde yıllara bağlı olarak işletme ve üretim alanındaki artışlar [5,6,7,9].

Yıllar	İşletme Sayısı	Üretim Alanı (da)	İhracat (Adet)	İthalat (Adet)
1997	14	65	-----	-----
2001	47	635	-----	-----
2002	104	1.352	-----	-----
2003	107	1.659	-----	-----
2004	133	2.118	-----	-----
2005	210	4.206	-----	-----
2006	219	5.329	-----	-----
2007	290	6.300	-----	-----
2008	347	6.567	-----	-----
2013	522	12.544	1.104.000	277.654

KAYNAKLAR

- [1]. Akkemik Ü., 2014, Süs Bitkileri ile İlgili Sektör Hangi Bakanlığa Bağlı Olmalıdır. Plant Peyzaj ve Süs Bitkiciliği Dergisi Yıl.4, Sayı 13, 40- 41, Sakarya.
- [2]. Anonim, 2001, Sakarya'da Tarıma Dayalı sanayinin Geliştirilmesi Komisyon Raporu, Sakarya Valiliği. Sakarya.
- [3]. Anonim, 2005, Sakarya'nın Rekabet Gücünün Belirlenmesi ve Geliştirilmesi, Ön Rapor. Sakarya Valiliği Yayınları, Sakarya
- [4]. Anonim., 2009., Sakarya Ticaret ve Sanayi Odası 2009 Yılı İktisadi Raporu., Sakarya Mah. No.19. Arifiye, Sakarya.
- [5]. Anonim, 2013, Doğu Marmara Bölgesi Süs Bitkileri Sektör Raporu Ankara.
- [6]. Anonim. 2014., Sakarya Süs Bitkiciliğinde Dünyaya Açılıyor., SATSO Sakarya Ekonomi dergisi Sayı 80, (4-6) Sakarya.
- [7]. Anonim., 2014., Süs Bitkiciliği Sektörü Kümelenerek Büyümeli, SATSO Sakarya Ekonomi dergisi Sayı 80, (4-6) Sakarya.
- [8]. Anonim, 2015, Sakarya Şehir Kimliği Çalıştayı Sonuç Raporu, T.C. Çevre Ve Şehircilik Bakanlığı Yayınları, Çankaya, Ankara.
- [9]. Anonim, 2015, Süs Bitkileri Sektör Raporu, SÜSBİR Süs Bitkileri Birliği (susbir.org.tr). Muhsin Yazıcıoğlu Cad. Sarıkonak Apt. No.8/15, Çankaya, Ankara
- [10]. Avcı H., 2011, Türkiye'de Orman Fidancılığı, Plant Peyzaj ve Süs Bitkiciliği Dergisi Yıl.2, Sayı 5, 60- 61, Sakarya
- [11]. Bağlı S., 2011, KDV'de % 18 lik Fark Bizi Rahatsız Ediyor., Plant Peyzaj ve Süs Bitkiciliği Dergisi Yıl.2, Sayı 5, 54-56, Sakarya
- [12]. Bekçi B., 2014, Peyzaj Mimarlığı Mesleğinin Ülkemizde Bugünü ve Geleceği, Plant Peyzaj ve Süs Bitkiciliği Dergisi Yıl.4, Sayı 13, (60- 61) Sakarya.
- [13]. Binici F. 2014, Sapanca'da Fidancılık, İlçe Tarım Müdürlüğü, Sektör Raporu, Sakarya.
- [14]. Çakar A., 2014., Sakarya'da Süs Bitkileri Üretiminin Gelişim Süreci ve Önemi, SATSO Sakarya Ekonomi dergisi Sayı 80, (7-8) Sakarya.
- [15]. Demir T., 2014, Süs Bitkileri Sektörü Hangi Bakanlığa Bağlı Olmalı?., Peyzaj ve Süs Bitkiciliği Dergisi Yıl.4, Sayı 13, (70- 71), Sakarya.
- [16]. Erdemir M., 2014, Sakarya'da Süs Bitkileri Sektörü, Plant Peyzaj ve Süs Bitkiciliği Dergisi Yıl.5 Sayı 10 60- 61 Sakarya
- [17]. Erdemir M. 2015., Sakarya'da Süs Bitkileri, İl Tarım Müdürlüğü 2014 Yılı Raporu, Sakarya
- [18]. Karabudak S., Yıldız G., 2012, Sakarya İli Süs Bitkileri Üretim Potansiyeli, Sakarya Üniversitesi, Pamukova Meslek Yüksek Okulu, Peyzaj Ve Süs Bitkileri Böl. Bitirme Tezi. (Basılmamış), Sakarya
- [19]. Sarıbaş M., 2014, Peyzaj ve Süs Bitkileri Yetiştiriciliğinin Güncel Konumu-Sorunları, Peyzaj ve Süs Bitkiciliği Dergisi Yıl.4, Sayı 13, (60- 61), Sakarya.